

E L M I C A L E T G A L À C T I C

Propostes didàctiques

Pirates de la marjal

Elaborades per Lluís Miquel Segrelles

P I R A T E S D E L A M A R J A L

D E S C R I P C I Ó

Autor: *Mariano Casas*

Il·lustracions: *Joan Arocas* i *Andrés Carlos López*

Edicions Bromera / Alzira, novembre 1999.

Col·lecció: «EL MICALET GALÀCTIC», núm. 68

Pirates de marjal va obtenir el premi de Narrativa Infantil Enric Soler i Godes de la Diputació de València l'any 1996.

Format: 20,5 × 13, 106 pàgs.

Enquadernació en rústica. Impressió en blanc i negre.

Edat: recomanat per adolescents a partir de 12 anys. Els lectors se sentiran fàcilment identificats amb els protagonistes de la història, pel llenguatge proper i les aventures que insospitadament pot albergar un lloc tan idíl·lic com l'Albufera.

RESUM ARGUMENTAL

Un xiquet orfe nascut al costat de l'Albufera, és criat per una tia seua a la barraca vella on havia viscut la família. Un dia, en acabar el mercat, el fill del Pigat —el nostre protagonista i narrador— guaita d'amagat com els pirates de la marjal, comandats per Barbacana, assalten el port de Catarroja. És descobert, però Nofret, un veí seu que el coneix i que és de la colla, el disculpa. El xiquet és convidat a pujar a l'albuferenc, i comprova com tothom coneix els pirates i els amaga. A partir d'aqueix moment és ben tractat per la gent del llac, i comença a somniar en fer-se pirata també.

El ressorgiment de la llegenda dels pirates inquieta el capità general, que envia soldats al llac i els seus voltants, i que són objecte de les burles del poble en no obtenir cap resultat. En aquest temps la Devesa també s'havia convertit en un niu de contrabandistes, el més destacat dels quals

és Rafael Bolufer —*Mitjafiga* de malnom i que es va convertir en Don Rafael en enriquir-se i fer-se prestador—. Una nit el nostre protagonista, que no té casa fixa i que dorm ben sovint al ras, és testimoni de l'assalt als contrabandistes per part dels pirates, que ben aviat reparteixen el botí entre la gent del llac. Mitjafiga i altres afectats, d'acord amb les autoritats, contracten gent del llac perquè acompanyen els soldats en les seues patrulles, que continuen sense fer-se amb els roders.

A la darrerria de gener els pirates s'atreveixen a despullar un important estranger que s'havia volgut quedar de nit de cacera a una mata. Davant l'escàndol internacional que es munta, les autoritats ja no es refien de Mitjafiga i comencen a actuar pel seu compte, oferint recompenses i tot. Un matí el xiquet adverteix a Barbacana que està a punt de caure en un parany. El pirata se'n fuig amagant-se entre els canyars. És aleshores quan el pirata li conta el motiu del seu odi contra Mitjafiga: aquest s'havia apropiat de la terra del pare de Barbacana, i el va dur a la mort, en no poder aquest pagar-li els interessos abusius d'un préstec. Aleshores Barbacana es va dedicar a segar arròs —una de les feines més insalubres i que provocaven febres i morts entre els segadors— fins que va tenir una brega amb un capatàs a qui va clavar el corbelló. Va fugir lluny, li va anar malament i va tornar a l'Albufera de caçador i pescador furtiu. En temps de lleva, es va unir a uns fugitius, i durant la repressió posterior els soldats n'agafaren molts i mataren el Pigat, el pare del xiquet, i a Barbacana quasi l'ofeguen.

El xiquet i el cap dels pirates es fan amics, però la persecució dels soldats continua i hi ha algunes baixes per ambdós bàndols. Un dia de maror, al Perelló estant, el xiquet comprova que l'aigua de l'Albufera està molt crescuda, segurament per un banc d'arena que n'impedeix que desguasse. En això Barbacana ve fugint en barca dels soldats que han pres molts dels seus companys, però el xiquet l'avisava que les patrulles l'estan esperant a la Devesa, se'n puja a la barca i, quan ja està tot perdut, amb un sorprenent fort vent de ponent, Barbacana, en una agosarada maniobra, llança la barca a través de la gola del Perelló i s'endinsa cap a la mar. D'aquesta manera arriben tots dos a unes terres de parla estrangera, on el nostre narrador es queda a viure i des d'on ens conta aquesta història i enyora les seues aventures per l'Albufera.

TEMA I INTERÉS DEL LLIBRE

Mariano Casas ha sabut proposar-nos una aventura apassionant en un lloc tan nostrat com el de l'Albufera. A més, sota una aparença idíl·lica s'amaga una crua realitat de conflictes socials, que va saber reflectir ja de

manera naturalista Vicent Blasco Ibáñez a *Cañas y barro* o a *La paella del roder*. Casas aprofita el bandolerisme valencià del segle XIX —que compta amb *roders* tan cèlebres com el Gatet d'Otos, Agustí Granero, el Tort de Montaverner o Pinet, ja a cavall del s. XX— i el recupera en la línia de la millor de les tradicions romàntiques. Com a tota la Mediterrània, el bandolerisme es caracteritza per una lluita àgil, cruel i persistent contra els poderosos i els estats. Aquest fenomen desapareixerà amb la consolidació dels estats burgesos, no sols per la instauració d'uns nous mecanismes repressius (com la Guàrdia Civil, que és creada el 1844), sinó per la supressió històrica d'aquesta forma primitiva de protesta social.

La lectura de *Pirates de la marjal* és també una bona excusa per a treballar alguns dels objectius i continguts de l'àrea de Coneixement del Medi en Primària (o Ciències Socials i Naturals, si parlem d'Educació Secundària). Sobretot, els relacionats al voltant de la tècnica de l'itinerari (amb itineraris fets amb barca o a peu) i les nocions de cartografia que implica. També s'hi pot aprofitar per a les optatives del Taller del geògraf i de l'historiador, Cultura popular o Medi ambient. Per altra banda, la lectura del llibre de Mariano Casas pot ser també un recurs per a motivar la investigació de determinats temes tant des d'una perspectiva clàssica de recerca a les enciclopèdies, com des d'una dinàmica més actual: mitjançant el recurs de la tecnologia informàtica i Internet. Per això no ens estem d'aconsejar que visiteu pàgines web com la del Parc Natural de l'Albufera: <http://www.civila.com/albufera/>

Finalment, sense cap ànim de ser-ne exhaustius, alguns temes, aptes per al debat o comentari a classe, que la lectura d'aquest text pot suggerir són els següents:

- El bandolerisme: els roders valencians.
- El descobriment de la cultura pròpia rural que desapareix.
- L'idealisme com a forma de vida.
- La violència a la nostra societat.
- La solidaritat humana i l'amistat.
- El progrés i el respecte pel medi ambient
- Qualsevol altre tema proposat pels alumnes i suggerit per la lectura del llibre.

L' AUTOR

Mariano Casas va nàixer a València en 1963. És llicenciat en dret i, amb aquest relat, va obtenir el premi de Narrativa Infantil Enric Soler i Godes de la Diputació de València l'any 1996. Aquest llibre també ha rebut el Premi al Millor Llibre Juvenil de l'any de l'LIFV.

ELS IL·LUSTRADORS

Joan Arocas, autor de la suggestiva portada, és nascut a l'Alcúdia (la Ribera Alta) i ben conegut pels lectors de l'editorial, ja que ha il·lustrat els llibres *Gulliver a Lil·liput*, *La vall de la por*, *El misteriós punyal del pirata*, *El supervivent*, *Uns papers en una capsula*, *Assassinat en el Canadian Express* i *Els vampirs d'Ottawa*, entre d'altres.

Andrés Carlos López Herrero s'hi ha encarregat de les il·lustracions de l'interior del llibre, realitzades a tinta.

SUGGERIMENTS DIDÀCTICS I METODOLÒGICS

Aquestes propostes didàctiques han estat elaborades pensant en els lectors del tercer cicle d'Educació Primària i primer cicle d'ESO, encara que queda a la decisió del professorat l'aprofitament, revisió, i ampliació d'algunes activitats o suggeriments en funció d'una millor adaptació a l'alumnat concret, i a les seues necessitats i motivacions.

Encara que entenguem la lectura bàsicament com una tasca lúdica, des de la nostra acció pedagògica hem de fer despertar la potencialitat lectora com una necessitat, mitjançant la realització d'activitats prèvies a la lectura. Però aquestes caldrà diferenciar-les ben bé d'aquelles altres realitzades durant o amb posterioritat a la lectura. Per tant, proposem inicialment una bona presentació centrada en l'expressiva portada del llibre, i que els alumnes deixen volar la imaginació llançant hipòtesis sobre el contingut de la novel·la. Posteriorment, una vegada llegit el text, haurérem de comprovar quines hipòtesis s'han acomplert i en quin grau.

Per altra banda, la lectura d'un llibre no pot ser mai una excusa per a la realització d'altres tasques, individuals i avaluadores. Per això recomanem el foment d'activitats d'ús del llibre, variades i col·lectives. Proposem que la comprensió lectora es faci, una vegada acabada la lectura col·lectiva, de manera oral, ja que l'alumnat no ha de creure que la finalitat de tota lectura és contestar preguntes en compte de passar-ho bé.

D'acord amb les noves propostes pedagògiques, hem d'intentar globalitzar els continguts. Deixant de banda els continguts conceptuals bàsics a les àrees de Llengües i de Coneixement del Medi per aquestes edats, i els actitudinals (actituds, valors i normes) ja esbossats als debats proposats a l'apartat que dediquem al Tema i Interés del Llibre, els continguts als quals podem donar major importància en un text com el de *Pirates de la marjal* són els procedimentals. No debades suggerim a les activitats la realització d'una variada tipologia textual (notícies periodístiques, narració, valoració crítica, etc.)

Remarquem, però, la importància que al nostre parer ha de tenir el treball d'anàlisi de l'estructura narrativa, tot incidint en el reconeixement de les parts essencials del relat arquetípic (introducció-nus-desenllaç). No hem nomenat que, entre les accions rellevants del relat, hem de prestar atenció en identificar els *plots* o *girs*, punts en què la història pren un camí diferent al que duia fins aqueix moment, sovint amb un colp d'efecte. Cal, però, que ajudem l'alumnat a identificar-los.

Hem reivindicat a les activitats proposades el decisiu paper del narrador i el seu punt de vista omniscient o subjectiu. Com també l'espai, que el condiona completament: l'Albufera. Per això li donem tanta importància a les activitats complementàries, més necessàries ací que a d'altres relats.

Finalment, pel que fa als personatges i els seus rols, aconsellem el treball sistemàtic amb les característiques de cada personatge (físiques i de caràcter). Per això hem refet a l'activitat 3.1 la proposta que Vladimir Propp feia per al conte europeu. A tall de complement, pot resultar ben interessant que treballem en l'aula amb unes cartes de fabricació pròpia en què distribuïm els distints personatges. Una vegada assignats els rols, per atzar, adjudicarem a cada personatge unes altres cartes que continguen determinades característiques físiques i psíquiques. Veureu com quan posteriorment intentem construir una història condicionada pels trets assignats aleatòriament a cada personatge, el resultat pot ser ben divertit, xocant, però coherent. Haurem, però, aconseguit que l'alumnat se n'adone de la importància de conèixer ben bé com ha de ser i com ha d'actuar un personatge perquè la història resulte versemblant. D'ací a tenir un bon escriptor o guionista amb talent a la classe només hi ha un bot.

SOLUCIÓ A L'ENCREUAT D'ACTIVITATS COMPLEMENTÀRIES 4:

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
1	A	L	B	U	F	E	R	A				
2	J	B	O	T		P	I	G	A	T		
3	O	A	T	O	R	R	E	I		R		
4	R	R	X	R		N	O	F	R	E	S	
5	R	B	I	T	A	C	L	A	E	L	A	
6	A	A	N	E	C			J	C	A	M	
7	T	C	S	O	L	D	A	T	T	S	A	
8	A	A	S	E	V	E	D	I	O		R	
9	C	N	L	A	J	R	A	M	R		U	
10		A	L	B	U	F	E	R	E	N	C	

PROPOSTES DE TREBALL*

(MATERIAL FOTOCOPIABLE)

* L'editor autoritza la reproducció d'aquestes *Propostes de treball* amb finalitats didàctiques, però recorda que no es permet la reproducció, per fotocòpia o altres mitjans, del llibre a què es refereixen aquestes propostes.

A) FITXA DE LECTURA

TÍTOL DE L'OBRA:
AUTOR/A:
IL·LUSTRADOR/A:
EDICIONS BROMERA
COL·LECCIÓ: Núm.:

1. El tema d'una novel·la és la idea central de l'obra, el missatge que vol transmetre l'autor. Després d'haver llegit *Pirates de la marjal*, explica quin és, al teu parer, el tema principal de l'obra.

.....
.....
.....
.....

2. Escriu, al costat dels noms dels personatges més importants que apareixen en *Pirates de la marjal*, algunes de les seues característiques més destacables, que poden respondre a les tres preguntes bàsiques: què és?, què té? o què fa?

<u>Personatge</u>	<u>Característiques més importants</u>
Narrador
Mitjafiga
Barbacana
El Negre
Nofret
La tia Conillera

3. Fes una notícia en què intentes resumir el que ha ocorregut a l'Albufera en el primer capítol (*Atac al port de Catarroja*). Una vegada redactada en brut, torna-la a escriure aprofitant el model que teniu maquetat a continuació.

NOTÍCIES DE L'ALBUFERA

Els atacadors sorprenen la gent que tornava del mercat

Els pirates de la marjal assalten el port de Catarroja

EL FILL DEL PIGAT (enviat especial)
L'ALBUFERA (CATARROJA)

Tot va ocórrer a

Així van quedar els albuferencs que hi havia al moll del port de Catarroja després de l'assalt dels pirates

El testimoni d'alguna de les víctimes

4. Ara has de fer una valoració crítica del llibre, on has d'expressar la teua opinió, remarcant els aspectes que creus positius i negatius. No te n'oblides de raonar la teua resposta.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

B) ESTUDI I ANÀLISI DE L'OBRA

1. L'ESTRUCTURA

1.1. Una **narració** té estructura lineal quan l'autor presenta els fets d'una manera ordenada en el temps. Per a tenir una estructura lineal clàssica, la narració ha de posseir tres parts fonamentals: **introducció** o **plantejament** (situació inicial i presentació del personatges principals), **nus** (accions rellevants) i **desenllaç** (resolució i final). S'acompleix açò en *Pirates de la marjal*? Per aclarir-te pots emprar el quadre següent:

	CAPÍTOLS (Quan ocorre)	ESDEVENIMENTS (Què ocorre)	PERSONATGES (Qui hi intervé).
Introducció			
Nus			
Desenllaç			

2. EL NARRADOR

El narrador és la persona que conta la història.

2.1. Qui és el narrador de *Pirates de la marjal*? Com li diuen? Amb quina frase l'autor ens el presenta? En boca de qui? Localitza-ho al text.

.....

.....

.....

.....

.....

Un relat té un narrador omniscient si és contat per una persona que, situada fora de l'acció narrada, ho coneix tot (personatges, llocs, accions, pensaments, etc.). Les **narracions omniscients** estan escrites en tercera persona. També, però, hi ha narracions **subjectives**,

en les quals el narrador que conta la història és un personatge o, àdhuc, el protagonista. En aquest cas el relat sol estar escrit en primera persona.

2.2. El narrador de *Pirates de la marjal* parla en primera o en tercera persona? Per tant, la narració és omniscient o subjectiva? Indica algun altre detall que recolze la teua resposta indicant, per exemple, si el narrador hi aboca algunes opinions sobre accions o personatges.

.....
.....
.....
.....

Quasi totes les situacions o opinions poden veure's des de més d'un **punt de vista** i, amb bastant freqüència, el significat d'una situació o opinió pot canviar radicalment si la veiem des d'una altra mirada.

2.3. Posat en el punt de vista de Barbacana al capítol 7 (*Fugida final*, pàgs. 79-93), i descriu com t'hi veuries perseguit pels soldats. Redacta-ho ací com si tinguesses un diari on anotar les teues peripècies. Para esment en quina persona i temps verbal vols emprar.

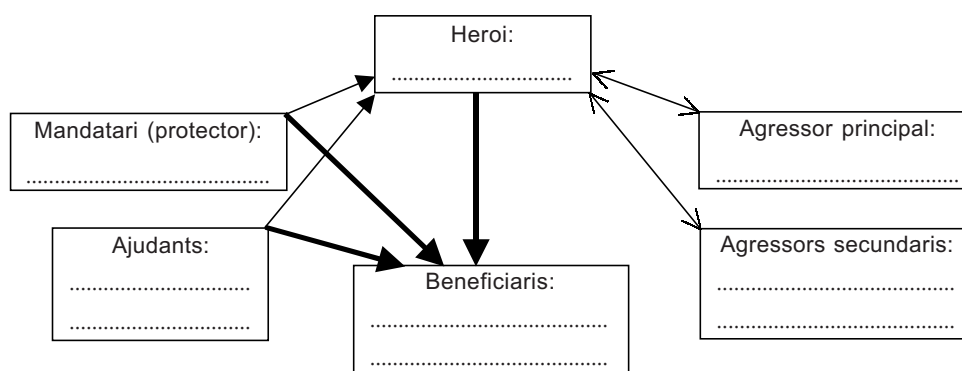
.....
.....
.....
.....
.....
.....

3. ELS PERSONATGES

En els relats tradicionals europeus, cada personatge, des del moment en què apareix, presenta una sèrie de característiques que l'acompanyaran al llarg de tot el relat. Així, una bruixa, ha de ser necessàriament lletja i dolenta, i ha d'anar envoltada de fum, raigs i tempestes i màgia. El protagonista o heroi, que ha de ser valent i

ben plantat, ben sovint ha de superar una sèrie de proves per tal de desfer una malifeta, o resoldre un conflicte. N'hi ha, però, d'altres personatges, bons i dolents, que recolzen o obstaculitzen respectivament l'acció de l'heroi (i dels seus ajudants), que normalment beneficia alguns altres personatges.

3.1. Tenint en compte açò, tracta d'identificar al llibre quins personatges representen cadascun d'aquests rols o papers. Contesteu-ho individualment i després poseu en comú els resultats. Per això et pot servir omplir aquest esquema, on has de posar els noms que cregues:

3.2. Quin personatge dels qui apareix al relat et resulta més interessant? Per què?

.....

.....

.....

.....

4. L'ESTIL

L'estil és la manera particular amb què l'autor escriu, comptant-hi els recursos lingüístics que fa servir, per tal d'expressar millor el que vol transmetre als lectors.

4.1. Què predomina en *Pirates de la marjal*, la narració, la descripció o el diàleg? Posan exemples de cadascuna.

.....

.....

4.2. Quin tipus de llenguatge utilitza l'autor: col·loquial, culte, vulgar, especialitzat o d'algun argot en particular? Busca i anota alguns exemples que demostrin el que afirmes.

.....
.....
.....

4.3. Posem adjectius. Entre els següents, encercla aquells que cregues més encertats per tal de definir l'estil del llibre: *atrevit, sentimental, feixuc, graciós, interessant, col·loquial, poètic, lent, rural, complicat, senzill, trepidant, evocador, avorrit*. Busca alguns fragments en què pugues justificar les teues respostes. Evidentment, pots afegir tots aquells altres adjectius que cregues adients.

.....
.....
.....

4.4. Com hauràs vist, un dels recursos que usa l'autor són les expressions i frases fetes. Explica amb les teues paraules el significat de cadascuna de les següents. Intenta basar-te en el context que les envolta (el paràgraf on s'hi troba), i només usa el diccionari en cas estrictament necessari:

—*Les llegendes i les històries fantàstiques trobaven allà el millor dels escenaris per a prendre cos.* (pàg. 7)

—*En qualsevol cas, les històries es creuaven i canviaven d'un racó a l'altre de l'Albufera.* (pàg.15)

—*Estés a l'arena freda i humida, jo no llevava l'ull als que descarregaven les mercaderies.* (pàg. 34)

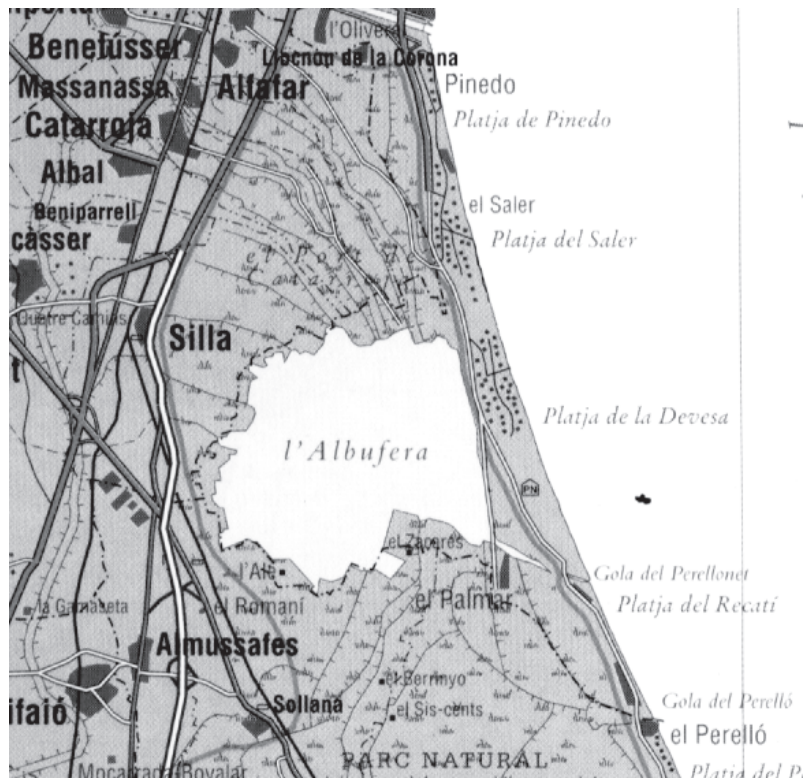
—*Vaig tenir moltes ganes de preguntar un fum de coses a ma tia.* (pàg. 64)

—*Se'n preparava una de bona, em va dir la tia Conillera .* (pàg. 80)

—*No recorde cap cosa més d'aquella nit, perquè la son em va vèncer de seguida.* (pàg. 93)

.....

C) ACTIVITATS COMPLEMENTÀRIES

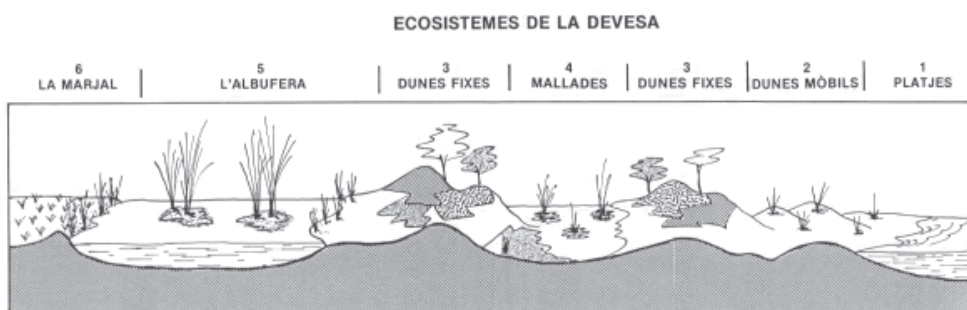

1. Una primera aproximació ben il·lustrativa a l'espai en què es desenvolupa tota l'acció de la novel·la és la de comparar el mapa de l'Albufera que apareix al llibre a la pàgina 6, que podria perfectament tractar-se de principis del segle XIX, i aquest altre que ací et mostrem, que és un mapa actual. Quines diferències trobes a simple vista? Per què creus que ha canviat de forma i ha disminuït de grandària el llac?

.....
.....
.....

2. Un aspecte important que cal remarcar en acostar-se a l'Albufera i la Devesa és el de la importància dels ecosistemes que hi ha presents, i que ens fan entendre molt millor la vida animal i vegetal, així com l'activitat humana que s'hi genera al seu voltant, que és la que apareix reflectida a *Pirates de la marjal*. Investiga a enciclopèdies, pregunta al teu mestre o mestra, o empra altres fonts ben actuals com Internet, per conèixer més aspectes sobre la vida al llac.

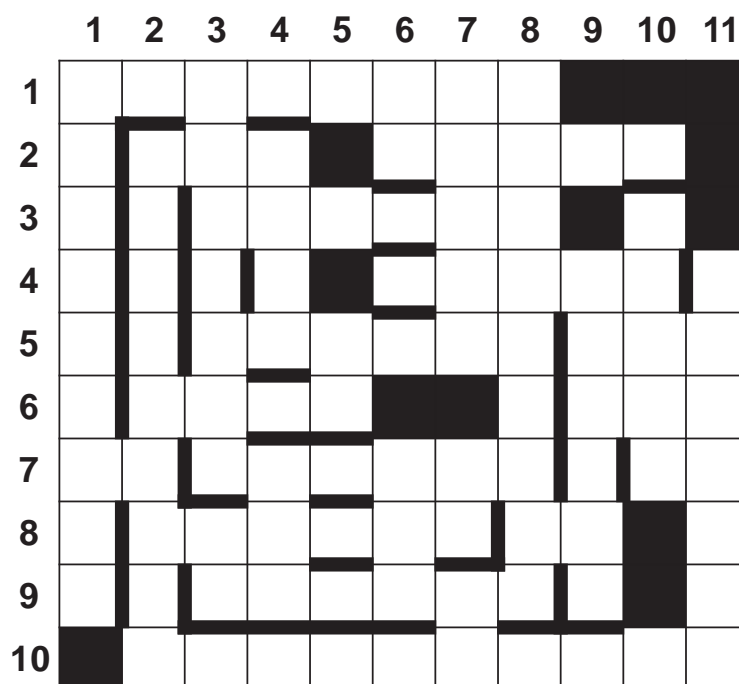
Pots consultar la pàgina web <http://www.civila.com/albufera/> i començar analitzant aquest tall transversal de la Devesa:

Quines diferències hi ha entre les dunes, les mallades, l'albufera i la marjal?

3. Localitza a un mapa on es troben l'Alcatí, la Gola del Pujol, la Gola del Perelló, el Palmar, el port de Catarroja, el Saler, la séquia de la Llosa, la séquia de la Romana i l'illa del Tresor. Pot resultar interessant resseguir l'itinerari per on transcorren les aventures del nostre amic.

4. Resol aquest encreuat, on apareixen molts mots relacionats amb la història:

HORIZONTALS: 1. Llac separat del mar per un espigó.— 2. Lletra amb nom de ball./Salt./Pare del narrador.— 3. Lletra redona./És la primera de l'alfabet./Campanar./Vocal del vi./Una consonant del rus.— 4. Erre./Erre que erre./També es diu xeix./Erre./Pare del Nofret./La té la serp.— 5. Erre de bell nou./Matrícula de Barcelona./Racó de l'Albufera situat entre el Palmar i l'illa del Tresor (a l'inrevés)./Nom de la L.— 6. Alfa en l'alfabet llatí./Au molt apreciada pels caçadors./A l'inici de la joventut./També es coneix així una caixa d'estalvis valenciana.— 7. Inicials del Tribunal Constitucional./Militar./Tau./Societat Anònima.— 8. Primera de l'albercoc./Entre la mar Mediterrània i l'Albufera (a l'inrevés)./Filla d'Ínac i satèl·lit de Júpiter./L'última del tsar.— 9. Tercera lletra./Una nasal./Terreny d'aiguamolls vora la mar (a l'inrevés)./Al final del mar./Vocal per a fer por.— 10. Embarcació de perxa més gran que la catarrogina.

VERTICALS: 1. En el seu port comença l'acció (a l'inrevés).— 2. La té la sal./Cap dels pirates de la marjal.— 3. El qui executa les penes de mort, en plural./Societat Limitada./Lletra que pot ser també geminada.— 4. La vocal més tancada./Borni./Vocal que potser oberta i tancada./Organització d'Estats Americans./Beta.— 5. Sisena lletra de l'alfabet./Divuitena lletra de l'alfabet./Acció Cultural./Ela./Labiodental sonora./Símbol del joule./Numeral ordinal amb què es designa el primer terme d'una sèrie numerada.— 6. Interjecció per a cridar algú./Lletra que pot ser doble./La primera del nas./Abreviatura de carrer./Ho tenen derbi i dèria al principi./Símbol del farad, del fermi, del fluor i de la força.— 7. Rierol sense una R./Ho tenen *ad hoc* i *ad libitum*./Primera i segona vocals.— 8. Malnom de Rafael Bolufer (a l'inrevés)./Símbol del röntgen.— 9. La tenen *a priori* i *a posteriori*./El qui regeix una parròquia./Símbol de l'Est.— 10. Lletra amb forma de taula./Límit nord de l'Albufera, entre Pinedo i la Devesa (a l'inrevés)./Ena.— 11. Peix autòcton valencià, molt menudet.

5. Organitzeu una taula redona sobre algun d'aquests temes:

—ELS PROBLEMES MEDIAMBIENTALS QUE TÉ L'ALBUFERA.

—ELS DRETS DE LES DONES A PESCAR EN EL PALMAR.

—EL BANDOLERISME: ELS RODERS VALENCIANS.

Demaneu informació al mestre sobre com poder-la muntar correctament.